

Рената Чіжмодій,

студентка 3 курсу

факультету історії та міжнародних відносин

Ужгородського національного університету

ВИШЕГРАДСЬКА ЧЕТВІРКА: ДОСВІД ПАРТНЕРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ З УКРАЇНОЮ

Статтю присвячено аналізу співпраці України з Вишеградською групою, адже Україна має значні потенційні можливості щодо розвитку транскордонного співробітництва у своєму євроінтеграційному поступі.

Особливості діяльності та перспективи співпраці Вишеградської четвірки з Україною були предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, проте вимагають подальшого вивчення та обґрунтування на фоні сучасних викликів та загроз.

У процесі дослідження зроблено висновки, що Вишеградська четвірка, незважаючи на деякі розбіжності в питаннях російсько-українського конфлікту, продовжує підтримувати позицію України щодо вступу до ЄС та НАТО, зацікавлена у співпраці з Києвом з метою формування зони безпеки, стабільності та демократичного політичного режиму.

***Ключові слова:** Вишеградська четвірка, українсько-угорські відносини, українсько-польські відносини, українсько-чеські відносини, українсько-словацькі відносини.*

The relevance of the topic is due to the fact that the Visegrad Four is active and cooperates with many countries, organizations in various fields: scientific, cultural, political, which led to its successful integration into the European Union. An important place in the study is occupied by the analysis of Ukraine's cooperation with the Visegrad Group, as Ukraine has significant potential opportunities for the development of cross-border cooperation in European integration.

Peculiarities of the Visegrad Four's cooperation with Ukraine have been the subject of research by both domestic and foreign scientists, but require further study and substantiation against the background of current challenges and threats.

The study concluded that the Visegrad Four, despite some differences over the Ukrainian-Russian conflict, continues to support Ukraine's position on joining the EU and NATO, interested in cooperating with Kyiv to build a zone of security, stability and democratic political regime.

The purpose of the study is a comprehensive analysis of the partnership between the Visegrad Four and Ukraine.

Tasks of scientific work: 1) to investigate the purpose and features of the Visegrad Four; 2) determine the historical stages of Ukraine's cooperation with the Visegrad Four countries; 3) describe the current state and prospects in relations between B4 and Ukraine.

Key words: Visegrad Four, Ukrainian-Hungarian relations, Ukrainian-Polish relations, Ukrainian-Czech relations, Ukrainian-Slovak relations.

Міжнародна регіональна інтеграція країн Центральної Європи була зумовлена низкою причин: їх спільним історичним минулим та регіональними інтересами, географічним положенням, а також політичними та економічними зв'язками, схожими можливостями та прагненнями. Заснування регіональної асоціації «Вишеградська четвірка», до складу якої входили Чеська Республіка, Словаччина, Угорщина та Польща, відбулося 15 лютого 1991 року в угорському місті Вишеград.

Етап вибудови зв'язків між Україною та країнами Вишеградської четвірки було розпочато у 2000 році, впродовж останніх років ці зв'язки набувають нового формату та значення. Варто наголосити, що, незважаючи на сучасні деякі розбіжності щодо українсько-російського конфлікту, Вишеградська четвірка продовжує підтримувати позицію України, зацікавлена у співпраці з Києвом з метою формування зони безпеки, стабільності та демократичного політичного режиму. У нинішніх умовах для України надзвичайно важливо продовжувати та розбудовувати військову співпрацю з країнами Вишеградської групи. У зв'язку з цим Україна не лише заявила про намір приєднатися до Європейського Союзу, а й визначила одним із пріоритетів своєї зовнішньої політики курс на розширення співпраці з країнами Вишеградської групи, які за допомогою інструментів ЄС формують нову архітектуру міжнародних відносин.

Етапи розвитку співробітництва з країнами Вишеградської четвірки. Вишеградська група (далі – В4) виникла після прийняття однойменної декларації 15 лютого 1991 року в угорському місті Вишеград. До структури входять такі держави, як Польща, Угорщина, Чеська Республіка та Словаччина. Головною метою створення цього альянсу було:

- інтеграція держав-членів у євроатлантичну структуру;
- відновлення національної незалежності, демократії та свободи;
- ліквідування залишків тоталітарних режимів у всіх сферах життя;
- встановлення парламентської демократії та сучасної правової держави з урахуванням основних прав і свобод людини;
- закріплення ринкової економіки.

Водночас поглиблене співробітництво регіональної інтеграції в економічній та культурній сферах у 1990-х роках не дало практичних результатів. Саме у зв'язку з неефективністю винятково політичного співробітництва, починаючи з 2000-х років у межах В4 почала активно розвиватися співпраця між неурядовими організаціями й іншими структурами громадянського суспільства, чому сприя-

ло насамперед створення Міжнародного Вишеградського фонду, який засновано урядами країн В 4 у чеському містечку Штиржин 9 червня 2000 року. 12 травня 2004 року прем'єр-міністри країн Вишеграду підписали Кромерізьку декларацію, яка передбачала активізацію співпраці не з членами форуму у так званому форматі «В4+», основною ідеєю якого визначалася передача інтеграційного досвіду та підтримка сусідів, що бажають увійти до складу ЄС через грантову підтримку спільних культурних, наукових і освітніх проєктів, молодіжних обмінів, транскордонних проєктів та підтримку туризму, а також через індивідуальні програми мобільності (стипендії, резиденції)[1].

Для України відносини з країнами Вишеградської четвірки (В4) завжди мали велике значення, це передбачено низкою причин: усі країни-учасниці є сусідами України, в яких спільне історичне минуле, географічне положення, кордони, зв'язки в різних сферах. Також країни Вишеградської четвірки показали приклад успішного вступу до Європейського Союзу, тому прагнення України вступити до ЄС має цінний приклад та підтримку з боку В4.

Варто нагадати, що, хоча Вишеградську четвірку було створено у 1991 році, проте співпраця з Україною почалася лише у 2000 році. Ініціатором встановлення дипломатичних відносин виступила Україна. Як повідомляє офіційний сайт Міністерства закордонних справ України, «у вересні 2000 року Ющенко направив листа-звернення до глав урядів Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини, пропонує «В4+ Україна» проводити регулярні консультації» [2].

У період з 2004 по 2006 роки Європейська Комісія запропонувала Україні запустити Програму сусідства, з метою більш плідного прикордонного співробітництва України з Європейським Союзом. Згідно з «сусідськими програмами» Україну було запрошено до участі:

- 1) співробітництва України, Польщі та Білорусі;
- 2) співпраці між Угорщиною, Словаччиною та Україною;
- 3) співпраці між Україною та країнами Центральної і Східної Європи (CARDS). Учасники програми мали можливість самостійно визначити пріоритети для прикордонного співробітництва та формувати спільні керівні структури.

Варто згадати проєкти, які реалізовувались між В4 та Україною: «Партнерство малих міст України та малих міст країн Вишеградської групи» у 2006–2007 рр., «Гендерна політика та євроінтеграція – досвід країн Вишеградської четвірки для Східного партнерства» у 2015-2016 рр. та ін. Варто зазначити, що упродовж 2005–2013 років українські наукові й благодійні організації та інші установи отримали 33 гранти від Вишеградського фонду [3].

Не менш важливим етапом у відносинах стало підписання у червні 2011 року Програми Східного партнерства, цільовими країнами якої стали Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна. Програма реалізовувалась у таких напрямках:

- Вишеградські стипендії для Східного партнерства;
- Вишеградські університетські навчальні гранти Східного партнерства;
- стандартні гранти Східного партнерства;
- флагманські проекти.

Щодо співпраці з Україною, то формами реалізації регіональної та транскордонної співпраці України з країнами В4 є:

- діяльність євро регіонів;
- втілення програм сусідства;
- діяльність міжнародних регіональних організацій та асоціацій;
- міжрегіональна співпраця (угоди про транскордонне співробітництво).

Важливим етапом посилення зв'язків між Україною та В4 стало підписання Плану ЄС щодо лібералізації візового режиму з Україною та Національного плану України з цих питань, що посприяло підписанню 1 липня 2013 року угоди про спрощення процедури оформлення віз для громадян України. Таким чином, країна отримала можливість більш раціонально використовувати своє географічне розташування в Європі. Згодом, у 2014 році, відбулися дві важливі зустрічі за участі тодішнього президента України Петра Порошенка з главами держав Вишеградської групи, на одній з яких домовилися про новий формат співпраці на рівні міністрів закордонних справ та оборони країн Вишеградської четвірки та України. У грудні 2014 року відбулася друга зустріч, на якій Україна висловила сподівання, що Вишеградська четвірка зміниться з В4 на В5 за участі України. Міністр закордонних справ Польщі Гжегож Схетина заявив, що Польща підтримує Україну, якщо вона захоче вступити до Вишеградської четвірки.

Варто відзначити, що у період з 2014 року до початку 2015 року члени В4 в офіційних заявах підтримували територіальну цілісність України в контексті анексії Криму та війни на Донбасі. У грудні 2014 року прем'єр-міністри чотирьох Вишеградських країн на зустрічі в Братиславі запевнили, що російська політика порушує суверенітет і територіальну цілісність України, а згодом оприлюднили інші заяви щодо потреби Росії дотримуватися міжнародного права.

На основі вивчення багатьох джерел, як вітчизняних, так і закордонних, можна стверджувати, що темпи співпраці між Вишеградською групою та Україною почали знижуватись після 2016-2017 років. З одного боку, це може бути пов'язано зі зміною пріоритетів Вишеградської четвірки, розбіжністю поглядів щодо зовнішньої політики Кремля, а з іншого – причиною могло стати неповне розуміння перспектив подальшої співпраці.

За більш ніж двадцять років існування В4 його учасникам вдалося багато чого досягти, незважаючи на неформальний характер асоціації. Перш за все, вони змогли створити атмосферу взаєморозуміння всередині групи та бути прикладом вдалої інтеграції до Європейського Союзу.

Сучасний стан міждержавних відносин України з країнами Вишеградської четвірки

Для того, щоб проаналізувати сучасний стан міждержавних відносин України з країнами В4, потрібно наголосити, що центральне місце у вивченні цієї проблематики займає конфлікт з боку Росії до України та зокрема пандемія COVID-19, яка вплинула на формат відносин між державами.

У цьому контексті слід зауважити, що відносини між представниками деяких країн В4 та Україною різні: з деякими країнами – стабільні, проте з іншими простежується певні непорозуміння.

Якщо оцінювати стан відносин, до прикладу, з Угорщиною, то можна окреслити деяку напруженість, яка викликана різними чинниками. Зокрема це пов'язано з угорською національною меншиною, яка проживає на території Закарпаття. Після затвердження у 2019 році Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» угорці негативно відреагували на таку інформацію та навіть відкликали своїх послів у зв'язку з цим. Наступним непорозумінням у жовтні 2020 року стало звинувачення Україною Угорщини у втручанні у внутрішні справи нашої країни після того, як міністр закордонних справ Петер Сіярто закликав українських угорців голосувати за угорську партію та угорського мера на місцевих виборах 25 жовтня. Українська влада також стверджувала, що Угорщина агітує за свою політичну силу. МЗС України навіть заборонило в'їзд в Україну двом високопосадовцям. Незважаючи на те, що 27 січня 2022 року міністр зовнішньої економіки і закордонних справ Угорщини Петер Сіярто відвідав Україну з робочим візитом на запрошення міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби [4], де країни домовились про поліпшення відносин між країнами, Угорщина 4 лютого 2022 року заблокувала планову роботу Комісії Україна – НАТО у сфері кіберзахисту, що свідчить про негативну налаштованість Угорщини у питаннях вступу України до Північноатлантичного альянсу.

Якщо аналізувати українсько-чеські відносини, то тут ситуація більш стабільна. Україна веде переговори з Чехією про підписання декларації щодо підтримки вступу в ЄС, цього року у лютому глава МЗС Чехії Ян Ліпавський зазначив, що готовий підтримати вступ України до Європейського Союзу. 16 лютого 2022 року у зв'язку з напруженою ситуацією на українсько-російському кордоні міністр оборони Чехії розповів про готовність уряду надати військову техніку на тлі зосередження російських військ поблизу українського кордону. При цьому Чехія звернула увагу на те, що постачання зброї або боєприпасів в Україну необхідно узгоджувати з іншими країнами, зокрема з Вишеградською четвіркою.

Якщо перейти до обґрунтування сучасних українсько-польських відносин, то співпраця між ними розвивається у позитивному напрямі. Про це свідчать часті зустрічі між дипломатичними колами Польщі та України. Важливою подією у цьому контексті стала зустріч 3 травня 2021 року Президента України Воло-

димира Зеленського з президентом Польщі Анджеєм Дудою у Варшаві, під час якої Польща заявила про готовність повністю підтримувати європейські та євроатлантичні прагнення України. Також 20 грудня 2022 року глава української держави зустрівся з представником Польщі у форматі Люблінського трикутника. Результатом розмови стало затвердження трьома державами спільної заяви, яка наполягає на посиленні міжнародних санкцій проти російської агресії, а також закликає до деескалації шляхом виведення російських військ із тимчасово окупованих територій України. Вже рівно через місяць, 20 січня 2022 року, у Польщі, на території резиденції «Вісла», було розпочато зустріч Президента України Володимира Зеленського та президента Республіки Польща Анджея Дуди. Глави держав обговорили безпекову ситуацію та важливі питання двосторонніх відносин [5]. Водночас важливим аспектом у відносинах стало те, що Анджеем Дудой підтримує майбутнє членство України в НАТО.

Сучасний стан відносини між Україною та Словацькою республікою також характеризується активними зв'язками. Впродовж 2021 року відбулося багато зустрічей та телефонних розмов між представниками двох держав. Зокрема, ключовою подією I півріччя 2021 року у двосторонніх відносинах між Україною та Словаччиною став офіційний візит прем'єр-міністра СР Едуарда Гегера в Україну, з яким зустрілися Президент України Володимир Зеленський, Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль та Голова Верховної Ради України Дмитро Разумков. У ході переговорів делегації сторін обговорили широке коло питань двостороннього співробітництва держав та їх взаємодії у багатосторонньому форматі [6]. Прем'єр-міністр Словацької Республіки 12 листопада 2021 року здійснив робочий візит, який підкреслив високий рівень партнерства та стратегічну перспективу розвитку українсько-словацьких відносин. Результатом зустрічі стало підписання спільної заяви.

Враховуючи позитивний досвід інтеграції Вишеградської групи до ЄС, Україна прагне до співпраці з усіма її членами у період напруженої ситуації, спричиненою російською агресією, коли успіх зовнішньої та внутрішньої політики визначає існування України як держави. Однак слід пам'ятати, що ця співпраця може відбуватися двома різними шляхами. З одного боку, мова йде про двосторонні відносини України та кожного члена групи, з іншого – про відносини з самим об'єднанням. І хоча Україна намагається еквівалентно розглядати обидві сфери, виявляється, що їхні перспективи не завжди однакові.

Висновки. Вишеградська четвірка є важливим об'єднанням на міжнародній арені, оскільки вона не була створена як альтернатива загальноєвропейським інтеграційним проектам. Вишеградська група не конкурує з іншими організаціями Центрально-Східної Європи, навпаки, – її діяльність спрямована на поглиблення співпраці з іншими країнами, зокрема країнами-сусідами та міжнародними орга-

нізаціями з метою просування демократії, європейських стандартів політики та соціальних процесів.

Проаналізувавши відносини між Україною та Вишеградською четвіркою, можна стверджувати, що вони сформувалися досить давно. Впродовж 2020-2022 років спостерігалися як етапи застою, так і прогресу.

Не беручи до уваги деяку напруженість у партнерських зв'язках між Україною та країнами Вишеградської четвірки, В4 залишається перспективним партнером, з яким Україну пов'язують тривалі відносини, спільна історія, кордони та інтереси. Досвід Вишеградських країн є актуальним і корисним для України на шляху реалізації її євроатлантичних та європейських інтеграційних прагнень, тому посилення співпраці з В4 дозволить Україні інтегруватися в Європу через її культурну, політичну, економічну та безпекову складові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- 1) Країни Вишеградської четвірки: досвід партнерських зв'язків із Україною. *Портал Гурт*. URL: <https://gurt.org.ua/articles/34855/>
- 2) До брифінгу в МЗС (11 травня 2011 року). *Міністерство закордонних справ*. URL: <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/53250.htm?light>
- 3) Політика України щодо Вишеградської четвірки: на шляху до кращого взаємопорозуміння та добросусідства. *МЦПД*. URL: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/polityka_ukrayiny_shchodo_krayin_v4.pdf
- 4) 27 січня Міністр зовнішньої економіки і закордонних справ Угорщини Петер Сійярто відвідає Україну з робочим візитом. *Урядовий Портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/events/27-sichnya-ministr-zovnishnoyi-ekonomiki-i-zakordonnih-sprav-ugorshchini-peter-sijyarto-vidvidaye-ukrayinu-z-robochim-vizitom>
- 5) Розпочалася зустріч президентів України та Польщі. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/news/rozpochalasya-zustrich-prezidentiv-ukrayini-ta-polshi-72461>
- 6) Політичні відносини. *Посольство України в Словацькій Республіці*. URL: <https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/politicke-vztahy>
- 7) Історія Посольства та чесько-українських зв'язків. *Посольство України в Чеській Республіці*. URL: <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/istoriya-posolstva-ta-chesko-ukrayinskih-zvyazkiv>
- 8) Політичне співробітництво між Україною та Угорщиною. *Посольство України в Угорщині*. URL: <https://hungary.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/263-istorija-dvostoronnih-vidnosin>
- 9) Двостороннє співробітництво. *Посольство України в Польщі*. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo>
- 10) Чехія готова допомогти Україні зброєю та обладнанням – глава Міноборони. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/20/7132821/>
- 11) Євроінтеграція: досвід країн Вишеградської четвірки та українські реалії / за ред. І. Коссе. К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2014. 87 с.
- 12) Кіш Є.Б. «Європейська карта» країн Вишеградської четвірки: історія розвитку і формат співробітництва // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. 2012. Вип. 3.33. С. 259–267.

REFERENCES

1. Krayiny Vyshehrads'koyi chetvirky: dosvid partners'kykh zv'yazkiv iz Ukrayinoyu [Visegrad Four countries: experience of partnerships with Ukraine]. *Portal Hurt – Portal Band*. Retrieved from <https://gurt.org.ua/articles/34855/> [in Ukrainian].
2. Do bryfinhu v MZS (11 travnya 2011 roku) [Before the briefing at the Ministry of Foreign Affairs (May 11, 2011)]. *Ministerstvo zakordonnykh sprav – Ministry of Foreign Affairs*. Retrieved from <http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/content/53250.htm?light> [in Ukrainian].
3. Polityka Ukrayiny shchodo Vyshehrads'koyi chetvirky: na shlyakhu do krashchoho vkhayemoporozuminnya ta dobrosusidstva [Ukraine's policy towards the Visegrad Four: on the way to better understanding and good neighborliness]. *MTSPD – ICPS*. Retrieved from http://www.icps.com.ua/assets/uploads/images/files/polityka_ukrayiny_shchodo_krayin_v4.pdf [in Ukrainian].
4. 27 sichnya Ministr zovnishn'oyi ekonomiky i zakordonnykh sprav Uhorshchyny Peter Siyyarto vidvidaye Ukrayinu z robochym vizyтом [On January 27, the Minister of Foreign Economy and Foreign Affairs of Hungary Peter Siyyarto will pay a working visit to Ukraine]. *Uryadovyy Portal – Government Portal*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/events/27-sichnya-ministr-zovnishnoyi-ekonomiki-i-zakordonnih-sprav-ugorshchyni-peter-siyyarto-vidvidaye-ukrayinu-z-robochim-vizytom> [in Ukrainian].
5. Rozpochalasya zustrich prezidentiv Ukrayiny ta Pol'shchi [The meeting of the Presidents of Ukraine and Poland began]. *Ofitsiynе internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrayiny – Official web-site of the President of Ukraine*. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/rozpochalasya-zustrich-prezidentiv-ukrayini-ta-polshi-72461> [in Ukrainian].
6. Politychni vidnosyny [Political relations]. *Posol'stvo Ukrayiny v Slovats'kiy Respublitsi – Embassy of Ukraine in the Slovak Republic*. Retrieved from <https://slovakia.mfa.gov.ua/spolupraca/politicke-vztahy> [in Ukrainian].
7. Istoriya Posol'stva ta ches'ko-ukrayins'kykh zv'yazkiv [History of the Embassy and Czech-Ukrainian relations]. *Posol'stvo Ukrayiny v Ches'kiy Respublitsi – Embassy of Ukraine in the Czech Republic*. Retrieved from <https://czechia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/istoriya-posolstva-ta-chesko-ukrayinskih-zvyazkiv> [in Ukrainian].
8. Politychne spivrobitnytstvo mizh Ukrayinoyu ta Uhorshchynoyu. [Political cooperation between Ukraine and Hungary]. *Posol'stvo Ukrayiny v Uhorshchyni – Embassy of Ukraine in Hungary*. Retrieved from <https://hungary.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/263-istorija-dvostoronnih-vidnosin> [in Ukrainian].
9. Dvostoronnye spivrobitnytstvo [Bilateral cooperation]. *Posol'stvo Ukrayiny v Pol'shchi – Embassy of Ukraine in Poland*. Retrieved from <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo> [in Ukrainian].
10. Chekhiya hotova dopomohty Ukrayini zbroyeyu ta obladnannyam – hlava Minoborony [The Czech Republic is ready to help Ukraine with weapons and equipment – the head of the Ministry of Defense]. *Yevropeys'ka pravda – European Truth*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/01/20/7132821/> [in Ukrainian].
11. Yevrointehratsiya: dosvid krayin Vyshehrads'koyi chetvirky ta ukrayins'ki realiyi [European integration: the experience of the Visegrad Four countries and Ukrainian realities]. *Instytut ekonomichnykh doslidzhen' ta politychnykh konsul'tatsiy – Institute for Economic Research and Policy Consulting*, 87 [in Ukrainian].
12. Kish, YE.B. (2012). «Yevropeys'ka karta» krayin Vyshehrads'koyi chetvirky: istoriya rozvytku i format spivrobitnytstva [“European map” of the Visegrad Four: the history of development and the format of cooperation]. *Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. O. Sukhomlyns'koho – Scientific Bulletin of the Nikolaev National University named after VO Sukhomlinsky*, 3.33, 259-267 [in Ukrainian].